

Wspomnienia

Andantino Michal Kleofas Oginski

Dziś spie - wać chce ... na cńwa - le dew - nych

wpom - nien, Nie ga - si ich - a - ni dal - a - ni czar. Stod sta - nie sen - po

wra ... ca prze ... zkoś do ... maś, Swiec - sta nie kwiat kwie - nie mi dru - gi raz. Swiec - sta ... nie.

kwiat kwie - nie mi dru - gi raz.

poco rall.

2. Dziś śpiewać chce o chwale wspomnień wianych,
O, nie masz w nich kłamańwa na gorzkich zdrańd!
Niebna bez cńmur i ródz bez cńmi,
Choć w kolo nas zmienia się cały świat,
Choć w kolo nas zmienia się cały świat.

3. Dziś śpiewać chce o wspomnien nasyrch blaskach,
Jaki w nich wdzięk, jaki czar, jaka moc,
Nie wspomnien smuć - pociecha to i baska,
Jak światlo gwiazd złoci na czarnej noc,
Jak światlo gwiazd złoci na czarnej noc.

Vaikystė

Karalius paliepė užkelti berniuką ant stalo, tada apėjo aplinkui ir apžiūrėjo vaiką iš visų pusių, lyg tyrinėdamas įdomų egzempliorių. Išvydo drovų, apvalainą penkiametį mažylį tamsiais garbanotais plaukais ir žaviai šelmiškomis juodomis akimis. Tada atsikrenkštė ir uždavė kelis, regis, beprasmius klausimus, daugiausia apie Bibliją. Mažasis berniukas į visus atsakė tvirtai ir teisingai. Akivaizdžiai patenkintas karalius paklausė vaiko, ką šis norėtų veikti užaugęs. Berniukas nedvejojo: „Noriu tarnauti savo šaliai ir karaliui, nors karaliumi būti nenoriu, nes žmonės šneka, kad Jūsų Dideybė labai nelaimingas.“

Nustebęs karalius nieko neatsakė, tačiau berniukas pastebėjo ir vėliau užrašė, kad karaliaus akyse susitvenkė ašaros. Tada karalius atsisuko į berniuko tėvą kunigaikštį Andrių Oginskį ir išspaudė šypsena. Jautė, kad šis vaikas – Mykolas Kleopas – vieną dieną paliks žymę neramumų kamuojamos tėvynės istorijoje.

Karalius Stanislovas Augustas tikrai nebuvo laimingas. Jam buvo trisdešimt aštuoneri, o Lenkijos ir Lietuvos valstybei – Abiejų Tautų Respublikai – vadovavo penkerius

metus po karūnacijos 1764-aisiais. Vis dėlto karaliaus susikurta modernios, naujoviškos Lenkijos vizija beveik kiekviename žingsnyje susidurdavo su problemomis. Dauguma magnatų piktinosi bet kokiomis permainomis, keliančiomis grėsmę be galo ištaigingam jų gyvenimo būdai, ir iš visų jėgų stengėsi paversti niekais karaliaus planus sukurti dinamišką, politiškai sąmoningą naujųjų laikų valstybę.

Be to, šiuos planus atidžiai stebėjo dvi iš trijų galingųjų Lenkijos kaimynių. Pirmiausia – Prūsijos karalius Frydrichas vakaruose, norėjęs užkariauti Didžiąją Lenkiją, kurią laikė Prūsijos teritorija.

Antra, rytuose – Rusijos imperatorė Jekaterina, kadaise buvusi karaliaus mylimoji, pasodinusi jį į Lenkijos sostą su sąlyga, kad šis darysias kaip lieptas. Jį karūnavo Varšuvoje, Šv. Jono katedroje, 1764 metų lapkričio 25 dieną – per Šv. Kotryną.

Įdomu tai, kad abu šiuos monarchus istorija pakrikštijo „Didžiaisiais“.

Trečias jam ramybės neduodantis dalykas – susitikimas mažame Ukrainos miestelyje Bare. Šį susitikimą surengė Juzefas ir Kazimieras Pulaskiai ir vyskupas Adomas Krasinskis, nepalaikantys karaliaus svajonės regėti pažangiai mąstančią, dinamišką Lenkiją, gebančią įspausti istorijoje savo pėdsaką.

Jie ketino nusikratyti karaliaus Stanislovo Augusto ir moderniųjų jo idėjų ir atkurti senamadišką Saksonijos aparatą, pagal kurį magnatai galėtų ir toliau gyventi nežabotoje prabangoje, prie kurios visada buvo įpratę.

Organizacija gavo Baro konfederacijos vardą ir karaliui virto aštriu diegliu šone, ypač todėl, kad imperatorė Jekaterina tikėjosi, jog jis elgsis kaip lieptas ir priešinsis Konfe-

deracijai, į kurią imperatorė žvelgė kaip į grėsmę jos įtakai Abiejų Tautų Respublikoje. Po karūnacijos spėjo prabėgti visai nedaug laiko ir karalius norėjo išvengti keblumų, tad nustūmė šį reikalą į šalį ir toliau tęsė savo reformas.

1769 metais įtampa tarp Jekaterinos ir Stanislovo Augusto vis augo ir karalius į Sankt Peterburgą kaip ypatingąjį ambasadorių išsiuntė kunigaikštį Andrių Oginskį. Jam buvo pavesta aptarti Baro konfederacijos klausimą ir tai, ko imtis jos atžvilgiu. Paskyrimas truko labai trumpai, kunigaikštis Andrius greitai grįžo į Varšuvą ir persakė karaliui Jekaterinos nuomonę. Šia proga kunigaikštis Andrius kartu pasiėmė sūnų Mykolą Kleopą ir pristatė jį valdovui.

Karaliaus akyse tvenkėsi ašaros, nes Jekaterina savo nuostatą išdėstė labai aiškiai. Mažų mažiausiai jis norėjo pilietinio karo, kuris vėl į purvą sumintų jo didžiąją Abiejų Tautų Respubliką su dešimčia kalbų, keturiais raidynais ir keturiomis religijomis.

Jekaterina buvo nepalenkiama: ji tikėjosi, kad Stanislovas Augustas negailestingai susidoros su Konfederacija ir nedelsdamas ją užgniauš.

Kunigaikščio Andriaus tėvas kunigaikštis Tadas Oginskis buvo Trakų vaivada Lietuvoje, ten turėjo ir dvarą. Jis ištikimai palaikė Stanislovą Augustą šiam kandidatuoju į Lenkijos sostą. Dabar karalius, mąstydamas apie jo laukiančią milžinišką užduotį, įtraukė Tada Oginskį į savo artimiausių draugų ir patarėjų ratą. Jis stebėjo, kaip auga Tado sūnūs Andrius ir Pranciškus Ksaveras, bet ypač domėjosi

Andriumi, nes jo asmenyje išvelgė didžiųjų galimybių įgyvendinti svajones apie naują Lenkiją.

Tuo metu našlavęs kunigaikštis Tadas vedė antrą kartą. Naująja kunigaikščio Andriaus pamote ir kunigaikščio Tado senatvės palydove tapo grafienė Jadvyga Zaluska, atstovė magnatų dinastijos, kilusios iš Mazovijos, – jos narių gyvenimai vėliau neatsiejamai susipins su Oginskių giminės likimu.

Kunigaikštis Andrius buvo įsikūręs šeimos dvare Guzove už kokių penkiasdešimties kilometrų į pietvakarius nuo Varšuvos. Kartu gyveno jo žmona kunigaikštienė Paula, mergautine pavarde Šembek, ir jos sūnus iš ankstesnės santuokos Feliksas Lubenskis. Karūnacijos metais ten gimė pirmas jų vaikas – duktė Juzefa, o 1765 metų rugsėjo 25 dieną – sūnus Mykolas Kleopas. Didžiumą laiko kunigaikštis Andrius dalijo tarp Guzovo ir Varšuvos; čia kunigaikštis Tadas turėjo rūmus, stūksojusius priešais tą vietą, kurioje dabar galima išsvysti „Bristolio“ viešbutį.

Kunigaikščio Pranciškaus Ksavero dvaras buvo Lietuvoje, Maladečinoje, pusiaukelėje tarp Vilniaus ir Minsko. Šiandien Maladečina priklauso Gudijai ir didžiuojasi Mykolo Kleopo Oginskio muzikos mokykla.

Taigi penkiametis Mykolas Kleopas pakerėjo karalių ne pagal amžių brandžiu protu ir Oginskių šeima įsitvirtino karališkojoje aplinkoje. Jau turėjusiam didžiojo ginklininko titulą kunigaikščiui Andriui karalius suteikė Baltojo erelio ordiną ir asmeninį Šv. Stanislovo ordiną.

Šitaip glaudžiai susipynė karaliaus Stanislovo Augusto ir Oginskių šeimos likimai.

Tuo tarpu Baro konfederacija nė kiek nenusileido ir 1770 metų spalį vienašališkai paskelbė karaliaus nuvertimą ir deklaravo naujos vyriausybės sudarymą. Karaliui – ką jau kalbėti apie vis labiau nirštančią Jekateriną – šito buvo tikrai per daug. Imperatorė į pagalbą karaliui pasiuntė Rusijos kariuomenę, vadovaujamą jaunojo generolo Aleksandro Suvorovo. Stanislovas Augustas neturėjo kito pasirinkimo, kaip įsakyti savo kariams greta rusų kautis su jo paties tėvynainiais.

Jekaterinos invaziją į Lenkiją dengė „apsaugos“ skraistė. Grėsmė iš Prūsijos buvo kitokia. Karalius Frydrichas begėdiškai siekė užkariauti ginklu – ypač kėsinosi į Didžiąją Lenkiją su lygiomis dalimis susimaišiusiomis lenkų ir vokiečių etninėmis grupėmis. Be to, šitas regionas nepatogiai skyrė Rytų Prūsiją nuo pagrindinės Prūsijos teritorijos. Kol Jekaterina dalijo „apsaugą“ rytuose, Frydrichas numatė dvi galimybes. Pirmą – regioną užgrobti. Antrą – įtikinti Austrijos imperatorę Mariją Teresę nesivaržyti ir užimti pietinę Lenkiją – su jo ir Jekaterinos palaiminimu. Dingstis – tai, kad Lenkija iš esmės buvo nevaldoma ir ją reikėjo gelbėti nuo savęs pačios. Šiuo atžvilgiu Frydrichas buvo teisus; tiesą sakant, Abiejų Tautų Respublika buvo milžiniška ir palyginti taiki anarchija, apgyventa išskirtinai turtingų magnatų, kurie mėgavosi visais gyvenimo malonumais, ir badaujančių valstiečių. Be to, Mažoji Lenkija iš tikrųjų buvo Austrijos kieme. Iš pradžių imperatorė Marija Teresė nenorėjo į visa tai veltis, bet galiausiai išvelgė, kokių privalumų įgytų išplėtusi ir šiaip daugiatautę savo imperiją ir įtraukusi į ją lenkus.

Karalius suvokė, kad prieš jį telkiasi trys jėgos, ir nepuolė jokių iliuzijų: vienaip ar kitaip, Lenkijos teritorijos bus aneksuotos – patinka jam tai ar ne. Tam, kad apsaugotų

šalį nuo kraujo praliejimo, jis pasirinko diplomatiją, o ne pilietinį karą, kurio bijojo labiausiai. Tinkamiausiu kandidatu deryboms vesti karalius laikė kunigaikštį Andrių Oginskį, tad paskyrė jį ambasadoriumi ir įgaliotuoju pasiuntiniu Vienoje; čia kunigaikštis turėjo prižiūrėti, kad Austrija Lenkijos žemes aneksuotų taikiai.

1772 metų pradžioje Oginskiai, įskaitant aštuonerių sulaukusią Juzefą ir metais jaunesnį Mykolą Kleopą, išsiruošė iš Guzovo į Austrijos sostinę – aštuonių šimtų kilometrų kelionę sukilėlių knibždančiais keliais. Su jais jojo dviejų tūkstančių lenkų ir totorių palyda, kuriai vadovavo etmonas Ksaveras Branickis, vėliau prie jų prisijungė penkių šimtų rusų grupė, vadovaujama generolo Suvorovo. Apsnigtas kelias nuo Krokuvos vingiavo į pietus, tada į pietvakarius, per Beskidų kalnus iki Belsko-Bialos, tuometinio pasienio su Austrijos imperija, kaip tik čia su visa palyda jie saugiai pasiekė į Habsburgų imperiją. Iš ten miškingomis Moravijos kalvomis patraukė į Vieną.

Kelionė nepraėjo be incidentų. Vilkstinei teko iškėsti atšiaurius žiemiškus orus, be to, kelyje užpuolė konfederatų sukilėliai, bet Branickio ir Suvorovo vyrams jie neprilygo. Sukilėlius greitai sugaudė ir paėmė į nelaisvę.

Nutikimas labai paveikė Juzefą ir Mykolą Kleopą. Nors Suvorovas visada jiems šypsodavosi, glostydamas galvas ir vaišindavo obuoliais, jis vaikus mirtinai gąsdino. Nuožmi Suvorovo išvaizda, neatitinkanti fakto, kad vaikus jis iš tikrųjų mylėjo, ir jo elgesys su belaisviais slėgė Mykolą Kleopą.

Žiemai baigiantis Oginskiai, sveiki ir gyvi, pasiekė imperatorės Marijos Teresės sostinę. Lenkiją jie paliko skendinčią visiškame chaose, dar iki susidorojant su paskutiniais konfederatų sambūriais. Vis dėlto senasis *status quo* buvo atkurtas, o rusų kariai liko Lenkijos žemėje, pasirengę laukti tolesnių neramumų.

Rugpjūčio 5 dieną buvo sutarta dėl Pirmojo Lenkijos padalijimo. Jekaterina prisijungė didelę dalį Šiaurės Rytų Lietuvos, karalius Frydrichas gavo trūkstantą Prūsijos dalį – be Gdansko ir Torunės miestų, o po diskusijų su kunigaikščiu Andriumi Oginskiu, kurios taip ir liko nedokumentuotos, Marijai Teresei atiteko visas pietinės Lenkijos ruožas.

Po Pirmojo Lenkijos padalijimo 1772 metais pietinės šalies dalies lenkai pasijuto gyvenantys Austrijos Galicijoje. Lenkija gerokai sumažėjo, bet padėtis šalyje stabilizavosi ir kunigaikštis Andrius sutelkė dėmesį į vaikų auklėjimą.

Juzefą, kaip ir pridera mergaitei, išsiuntė į Viešpaties Apšviestinio vienuolyno Renvėge, o Mykolui Kleopui pradėjo ieškoti mokytojo, parengiančio jį aristokratiškam Lenkijos žemvaldžio gyvenimui. Mokytojo profesija buvo beveik išimtinai prancūzų privilegija, juos paprastai laikydavo geriausiai. Kunigaikštis Andrius pasirinko trisdešimt septynerių Žaną Rolį, kurį rekomendavo pati imperatorė: prancūzas mokė vyriausiąją valdovės sūnų erchercoją Leopoldą, Toskanos kunigaikštį ir Habsburgų sosto paveldėtoją.

Taigi mesjė Rolį pristatė droviam, mažam, apkūno- kam septynmečiui tamsiais garbanotais plaukais ir žaviai